

گفت و گوهای درباره خواندن

به کوشش
نسیم موحدی پور

ویراستار
نسیم موحدی پور

کتاب آمه

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه:	ندا موحده - ۱۳۹۷
عنوان و نام پدیدآور:	گفت‌وگوهای درباره خواندن / ندا موحدی پور؛ ویراستار نسیم موحدی پور
مشخصات نشر:	تهران: کتاب امانه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری:	۴۱۸ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ سانتیمتر.
شابک:	۳-۶۲-۷۰۳۳-۶۰۰-۸
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
موضوع:	خواندن -- ایران -- ترویج
موضوع:	Reading promotion--Iran
موضوع:	خواندن -- ایران -- ترویج -- مصاحبه
موضوع:	Reading promotion -- Iran -- Interviews
موضوع:	کتاب و مواد خواندنی -- ایران -- قرن ۱۴
موضوع:	Books and reading -- Iran -- Interviews
موضوع:	کتاب و مواد خواندنی -- ایران -- مصاحبه‌ها
موضوع:	books and reading -- Iran -- Interviews
شناسه افزوده:	موحدی پور، نسیم، ۱۳۶۲ -، ویراستار
رده‌بندی کنگره:	LB۱۰۴۹
رده‌بندی دیویی:	۳۷۱/۳۰۲۸۱
شماره کتابشناسی ملی:	۶۰۰۷۵۱۱

نشر کتاب آینه

www.ketab.ir

تهران، بلوار کشاورز، تقاطع کارگر، پلاک ۲۸
تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۳۹۴۲۵؛ فکس: ۰۲۱-۶۶۹۰۵۱۰۱
E-mail: publications@amebooks.com
Website: www.AMEHBOOKS.com

گفت و گوهایی درباره خواندن

به کوشش ندا موحدی پور

طراح جلد: عیسی مقدم

چاپ اول: کتاب آمه ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر متعلق به نشر (کتاب آمه) و محفوظ است.

فهرست

۹	 پیشگفتار
۱۷	 خواندن رهایی بخش (نوشتارین انصاری)
۴۸	 بی‌قراری خطوط (علی‌اصغر یدانادی)
۱۱۷	 تا انتهای جست‌وجو (فریبا اسد)
۱۵۲	 دو تولد (مهرناز خراسانچی)
۱۸۷	 نسبت وارونه (ایوب موحدی‌پور)
۲۱۳	 روایت اشیاء (لیلا کفاش‌زاده و الهه حریریان)
۲۵۱	 آموزش بدون آموزش (مرجان فروغی و حسین راستی)
۳۰۴	 حصار زبان (لاله خسروی)
۳۳۱	 ضربان کلمه (مسعود ناصری)
..... آنچه از جریان گفت‌وگوها بر من گذشت ...	
۳۶۹	 آغاز جستجو
۳۸۳	 آنجا که «ترویج» کار می‌کند
۳۹۷	 اتصال با هنر
۴۰۳	 آنجا که «ترویج» کار نمی‌کند
۴۰۹	 ادامه جست‌وجو
۴۱۷	 منابع

پیشگفتار

به نظری اید سریع گذشته است، شاید هم به اندازه‌ی یک عمر؛ آن قدر که یاد گرفتم و تجربه‌های گوناگونی داشته‌ام. تجربه‌هایی که گاه مشاهده‌شان کرده‌ام و بیش‌تر در تیرش زده‌ام.

داستان از شروع فعالیت «به کتابدار کودک و نوجوان و ترویج خواندن» (وابسته به شورای کتاب کودک) شروع شد. این که این کتابخانه‌ی کوچک کجاست و چگونه جایی است بماند تا سه فرصت مناسب بنویسم؛ اما همین بس که پس از گذشت ۱۴ سال درگیری با انواع تجربه‌های اجتماعی- فرهنگی به‌بهانه‌ی خانه، من امروز واداشته‌ام تا از مقوله‌ای بنویسم که در واقع شروعی است برای مسئله‌ای فکری که یک سال است با آن درگیرم و مشتاقانه می‌نویسم تا بتوانم آن را قدم به قدم بر زبان دهم. گاهی نظمی می‌گیرد، گاهی به هم می‌ریزد و باز شکل تازه به خود می‌گیرد. از روز اول، ترکیب «ترویج خواندن» روی تابلوی خانه برای سوال بود. با خود می‌گفتم: «کتاب را که می‌خوانند، پیشوند ترویج چرا به‌رم است؟» این سوال پس ذهن هم‌چنان به حیات‌اش ادامه داد. درگیری با کارگاه‌ها و پروژه‌های مختلف نکاتی از چرایی این ترکیب را برایم روشن می‌کرد؛ نکاتی که گاه روشن‌کننده بود و گاه چنان سایه‌ای روی مفاهیم و افق‌ها می‌انداخت که می‌خواستم به‌کل منکر این ترکیب شوم.

در چند سال اخیر، طرح‌ها و پروژه‌های بسیاری با همین عنوان اجرا شده‌اند و می‌شوند. از طرح‌هایی که از سوی سازمان‌های مردمی طراحی و اجرا شده تا آن‌هایی که وزارت ارشاد متولی اجرای‌شان بوده است و در کنار این طرح‌ها، بسیاری گروه‌های کتابخوانی که در جای‌جای شهرها و روستاها دور هم جمع می‌شوند و به سبک و سیاق خود در حال فعالیت هستند.

در سال ۱۳۹۵ در همایش دوسالانه‌ی ادبیات کودک که شورای کتاب کودک برگزارکننده‌ی آن است، با استادی از بنیاد ادبیات کودک نروژ آشنا شدم. رگ و گفت‌های دوستانه‌ای که داشتیم، از فعالیت‌های این حوزه صحبت کردم و از چرایی و دغدغه‌های ذهنی که داشتم؛ مانند این که «دو کلمه‌ی خواندن و ترویج در ترکیب ترویج خواندن با هم چفت و بست نمی‌شوند»، «از ترکیب این دو دنبال چه هستیم؟»، «آیا ادبیات را جزئی از هنر می‌دانیم یا سواد؟»، «آیا متناسب یعنی چه؟» و پرسش‌هایی از این دست. آن استاد گفت روی موضوع ترویج خواندن کار کمی انجام شده است. نشانی ایمیل‌ها را رد و بدل کردم و قرار شد اگر مقالاتی در این زمینه یافت ارسال کند. پس از حدود یک ماه، ایشان ایمیلی فرستاد و مرا به یک سفر پژوهشی و دیدار با گروه‌های داخلی پژوهش آن نهاد دعوت کرد. قرار بود من هم بررسی و گزارشی از برخی جریان‌های ترویج خواندن در ایران را آن‌جا ارائه دهم. ولی سفر لغو شد.

پس از مدتی با خود فکر کردم که این گزارش و نوشته‌ها به‌صورت مفصل‌تر برای جامعه‌ی خودمان چاپ شوند. ساده بگویم؛ محرک اصلی این شد که می‌خواستم بخشی از فعالیتی را که جامعه به‌صورت جدی دارد به آن می‌پردازد با هم ببینیم؛ هم خودمان و هم دیگران. به‌ویژه در خارج از کشور که پویایی‌های جامعه‌ی داخل کم‌تر بازتاب دارد؛ مگر به خاطر

دریافت جوایزی. مهم‌تر از آن، خودمان هم فعالیت‌ها و تحولات را انکار می‌کنیم. گویا می‌خواهیم خشمی نسبت به خود، جامعه و دیگری در ما زنده بماند. می‌خواستیم آن‌چه را انجام می‌دهیم بیش‌تر بشناسیم تا بتوانیم به غنای طرح‌ها و فعالیت‌ها فکر کنیم؛ بی‌این‌که با عنوان‌هایی مانند «درست»، «استاندارد» یا «توسعه» نام‌گذاری و اعتبارشان را رد یا تأیید کنیم.

به همین دلیل، تصمیم گرفتیم گفت‌وگوهایی باز با چارچوبی مشخص، با مؤسسان یا افراد اصلی درگیر با برخی طرح‌های مرتبط با کتاب و خواندن داشته باشیم.

طرح‌ها و افراد انتخاب شد به ترتیب الفبا چنین بودند:

- نوش‌آفرین انصاری
- باشگاه‌های کتابخوانی کودک و نوجوان، پایتخت کتاب، روستاهای دوستدار کتاب، علی‌اصغر سیدآبادی
- با من بخوان، زهره قائینی
- جهک، فریبا اقدامی
- کتابخانه عمومی حسینیه ارشاد، مهرناز خراسانی
- خانه کتابدار کودک و نوجوان و ترویج خواندن، ایوب رحیمی‌پور
- خواندن در موزه و راز گردونه، لیلا کفاش‌زاده و الهه حریریان
- گروه قصه‌گویی دیجیتال شهرزاد، حسین راستی و مرجان فرزعی

لاله خسروی

■ موزه عروسک و فرهنگ ایران، مسعود ناصری

انتخاب طرح‌ها و مؤسسات به دلیل تفاوت رویکرد آن‌ها به خواندن است؛ این‌که چطور این رویکرد ساخته شده است و هرکدام چه شکلی از فعالیت را پیش می‌برد. بهتر است بگویم سراغ افراد و طرح‌هایی رفتیم که

سماجی برای فعالیت‌شان دارند و این سماجت ادامه‌دار بوده و در حال تغییر و بازسازی خودش است. این که هر کدام خواندن را چگونه تعریف می‌کنند، چگونه به این تعریف رسیده‌اند، و چگونه این تعریف — و مسیر رسیدن به آن — تغییر ایجاد کرده و خودش را هم در معرض تغییر قرار داده است.

انتخاب‌ها براساس میزان سماجت یا بزرگی و کوچکی طرح‌ها نبوده است و «دیده‌هایی چون «وقت»، «اجازه» و «دسترسی»، چنین مجموعه‌ای از مصاحبه‌ها را فراهم آورد. گروه‌های بزرگ و کوچکی دارند می‌خوانند و هر کدام تاریخی می‌کند مسلماً این طرح‌ها حتی نمی‌توانند نماینده باشند، زیرا انتخاب نماینده را جای خوب فکری که از آن زاویه به این طرح‌ها نگریسته می‌شود خود تناقضی برپا است. طرحی می‌تواند کوچک باشد، اما شدت اثری داشته باشد و طرحی را تا حد بزرگ و همه‌گیر باشد، اما چنین نکند و به‌عکس. آیا می‌شود به طرح‌ها با دیدن غیر از بزرگ و کوچک و غیر از عنوانی که نمایان می‌کنند نگریست؟

گفت‌وگوها در فضایی دوستانه و منصفانه پیش رفته است و براساس میزان درگیری افراد با سوالات، برخی کوتاه و برخی طولانی بوده است. اما آنچه در همه‌ی آن‌ها اتفاق افتاد و قدردان آن هستم مشارکت همه حبه‌شوندگان در گفت‌وگویی بسیار نزدیک به روایت‌های شخصی در عین حال کاملاً جدی و البته متفاوت از نوشته‌ها و مصاحبه‌های رسمی و اداری است.

گفت‌وگوها از جنسی است که «نمی‌دانم» هم در آن دیده می‌شود. «نمی‌دانم» فرصت خوبی است برای من، برای خواننده، و برای گوینده. فرصتی است برای من تا بتوانم بچرخم و زاویه‌ی دیدم را به موضوع تغییر دهم و طرح سوالی متفاوت داشته باشم. فرصتی است برای خواننده تا با پرسش و پاسخ بازی فکری

خودش را شروع کند و فرصتی است برای گوینده تا در خود بکاود و در لحظه‌ی روایت جایگاه خودش را پیدا کند.

آن مکت، سکوت و «نمی‌دانم»، دقیقاً فرصتی است که آن دو مواجهه به یکدیگر کمک کنند تا بارشان را زمین بگذارند و آن روایت در لحظه متولد شود. می‌تواند مقبول واقع شود یا نشود. می‌تواند مورد استناد قرار بگیرد یا نگیرد. اهمیت دارد، چون در همان فضای مکت، که جایگاه طرفین نسبت به موضوع گم شده، جمله‌ای به میان می‌آید که اتفاقاً می‌ارزد تا درباره‌ی آن بیش‌تر فکر کنیم. ما پیش از آن‌که بدانیم به این لحظه‌های مکت نیاز داریم. گفت‌وگوهایی که از پس انتقال دانش نیست، ولی نگاه‌ها و رویکردهایی با ردّیای مشخص است. این ردّیای هم است.

ما شاید طرح‌ها را از وب‌سایت، یا گزارش‌ها بشناسیم، ولی از چیزی که آن سماجت را در آن‌ها شکل می‌دهد کم‌تر می‌شنویم. این همان فضایی است که به ما اجازه می‌دهد تفاوت‌ها را لمس کنیم و هر قدر آن‌ها در لایه‌های عمیق‌تری از خودشان قرار می‌گیرند، ما را از روزمقایسه عبور می‌دهند و به سمت متصل‌شدن با خودشان می‌کشانند. هر قدر این تفاوت غنی‌تر شود، بدون این که در قیاس با چیزی رد یا قبول شود، مهم یا نامهم تلقی شود، امکانی می‌شود برای برهم‌زدن نظم و از نو ساختن.

فایل صوتی گفت‌وگوها در بایگانی خانه کتابدار موجود است و مترجم آن‌ها با اجازه‌ی مصاحبه‌شوندگان در کتاب آورده شده، چون دقیقاً بخش اصلی کتاب است تا خوانندگان بخوانند، لذت ببرند و مواجهه‌ی خودشان را داشته باشند. باید این‌جا اشاره کنم که زهره قائینی، مدیر طرح «با من بخوان»، اجازه‌ی چاپ گفت‌وگوی انجام شده را در این مجموعه نداد، اما معرفی کوتاه از طرح و ایشان برای آشنایی خوانندگان آمده است.